

Štacunár Andrej.

(Črtica. — Spisal Pavel Strnád.)

Moj Bog, kaj navlake je tu pod streho! Pa kam drugam naj denem? V sobo? Komaj smo se stisnili vanjo: dve postelji, omara, miza, par stolov, dve skrinji — in nimaš se kje obračati. Drvarnice tako nimamo. Pa pride gospodar in se jezi. Da, vraga! Naj se jezi, dedec; kaj se jaz ne? „Pa nevarno je radi ognja —, med vso to ropotijo še pušite!“ — Pušim, pušim in pušil bom, dokler bom živ, in da mi to prepové sto gospodarjev. In čemu ne bi pušil! Saj ste mi tako vse vzeli, kar je bilo kaj vrednega, le to šaro ste mi pustili, da jo vlačim s sabo in ne vem kam ž njo.

Čemu so mi te cunje . . .? Le jemljite, le jemljite! „Srebrna ura — 10 goldinarjev — kdo dá več — z verižico vred?“ . . . Lopovi, lopovi! Ali vas ni sram? Kaka je to cena za mojo uro? 10 goldinarjev! 40 sem jih odštél za njo v Karlovcu, in ni mi jih bilo žal. Kako tudi! Saj človek potrebuje ure, posebno trgovec . . . Le, le! — Mize, stoli, menčikov — škoda ga je, letos bo huda zima — brr! — premehka je jesen — „Kdo dá več?“ . . . Le, le! — Podoba z godbo — — tri komade svira; krasno! — stenska ura, podolgasta; vreča pšenične moke, vreča ržene, štiri zelene steklenice slivovke — m! — „Kdo dá več?“

In šlo je vse, vse . . .

Le te ničvredne prnje so mi ostale, da zavijem vanje svoje beraštvo . . . Ej da, ne le beraštvo . . . Ha, ha! Nisem tako neumen ne, kot si mislite! A vi ste presejani in prevejani, biriči, a še premalo! Zatajil sem ga, zatajil sem ga — sodček žganja — s pomočjo teh cap. — Ni sicer najboljše — orehovec. Pa da je orehovec, kot se spodobi! A zblodilo se je vse — črno je, kot da sem nasipal v sodec saj. Čemu neki bi sipal v sodec saje! Orehi so bili najbrž prestari, pa so začrneli.

No da! A kdo bo pil to črnilo? Vse treba precediti . . . Bomo že naredili, da bo plav. (Sicer je štacunár Andrej izgovarjal „r“ čisto pravilno, samo besedo „prav“ je pretvoril v „plav“, kar mu je delalo mnogo veselja.)

Med tem samogovorom — deloma ga je mislil, deloma momljal — je pripravljaval štacunár Andrej sodček s tem znamenitim zblonenim žganjem, da bo pretakal in precejal. Sodček je postavil na povprečno bruno, podprl ga na vsaki strani s koscem opeke, katere je bilo od potresa sem precèj razmetane pod streho. Nato je vzel visoko stekleno posodo za kisle kumare, opral jo — po dnu se je bilo namreč poleglo nekako zelenkasto blato, — in jo postavil na isto bruno ne daleč od sodčka.

„To bi torej bilo!“

Nato je jel premetavati tisto navlako: stare, oguljene cunje, raztrgana krila, od moljev razjedene mufe, ponošene hlače itd., dokler ni privlekel izpod te gomile starega, vsega mastnega klobuka z visoko štulo in poklapljenimi krajevci.

„Tako, tako, — za sedem let vse prav pride. O, ti otroci ne pomislijo niti pèd pred se: Dorček ga je hotel vreči med smeti. A glavna stvar je vedno: ne zavrzi nobene, še tako neznatne stvarce — ne veš, kaj ti še lahko koristi! Ná — kdo bi si bil od daleč mislil, da bom skozi ta klobuk precejal motno žganje. In vendar bom! . . . Svet je okrogel in se suče.“

Vlil je v klobuk vodé, malo ga opral, prevrtal s šilom v krajevce tri luknjice, pretaknil skoz nje vrstico, zabil v poševno bruno žebelj in obesil nanj klobuk. Potem je natočil v liter žganja — uh, res, kako je črn! — in je vlil v klobuk. Dva, tri hipe — nič; a kmalu se je klobuk premočil in zacurljalo je v nastavljeno posodo s tankim, srebrnim zvenenjem, čisto, rumeno-zelenkasto.

„Saj sem vedel, da se izčisti!“

In kako prijetno je to dišalo! Treba pokusiti! Nastavil je kupico in nastregel do vrha, obrnil se proti lini: krasno, krasno! In vkus šele! Tisto malo špirta je ostalo v klobuku; aroma — hm!

„Ančka, pridi pogledat! Ali ti nisem pravil?“

„Hvala Bogu! A komu prodaš?“ Začul se je sopranski glas iz podstrešne izbice.

„Ho, ho! Prodajal bom! Oh, da moreš biti tako nespametna. Kaj smem prodajati? Sedaj, ko nimam več štacune? Oho, da me zapró, kaj ne? Še tega mi je treba, da . . . Pa kako naj človek tako kapljico tudi prodaja! Bog ve, kaj vse lahko pride. Naj je človeku slabo ali kaj takega, je vendar dobro, če imaš kaj pri hiši. Mene že tako vedno trebuh boli . . . Ali naj grem za vsakokrat posebej kupovat? . . . Potem me še razglasé za pijanca, žganjarja. A samo za potrebo, samo za potrebo . . . In če ta več potrebuje kot oni, kako vruga . . . Koliko pa jaz pojem — kakor vrabec . . .“

Segel je po kupici, a bila je prazna, zato jo je napolnil drugič. Roka se mu je tresla, ko jo je nesel proti ustom; njegova košata rujava brada je trepetala, kakor da je zašumela skozi lahna sapica; in vse brazde in gube njegovega obraza so se poglobile, povečale in se krčevito gibale, oči so mu žarele . . . Od klobuka pa je tekkel tenak curek v posodo in pel in zvenel, kot bi cingljali srebrni zvončki o veliki noči pri gloriiji.

In Andrejeva glava se je sklonila, povesila, a v njej so se dvigale sanje.

Jasno vstajajo pred njim oni srečni dnevi, v dolgi vrsti plavajo mimo, pozdravljajo ga, vabijo ga s sabo in odhajajo . . .

A takrat je imel še hišo, zidano hišo v belokranjski vasi in v hiši štacuno in krčmo, a v krčmi pivcev, v štacuni kupcev. Vedno je bilo opravka, zlasti ob nedeljah. To je bilo treba letati po stopnicah gori, doli, sem, tje . . . In letali so vsi, on, žena, otroci, kolikor sta mogla Dorček in Ivan — a Mimice takrat še ni bilo. Polja res ni imel mnogo — vrt, pa kaki dve njivici v najemu

— to ga ni veselilo. A konji, konji! Ej, kako veselje je imel ž njimi! Navadno je imel po jednega (pa saj jih več tudi rabil ni), včasih po dva, jedenkrat celó tri. In njegovi konji so bili vedno nekaj posebnega — znal je izbirati. Ali je to jezilo gospoda župnika! Gospod župnik je namreč tudi ljubil konje, a ni znal izbirati, pa tudi negovati ne tako. Kaj mislite! Dobra krma ni še vse. Konj mora tudi delati, ako ne ravno na polju, treba ga je vsak dan napreči in se odpejljati na izprehod. A v hlevu se konj samo debelí, debelí in polení. Gospod župnik pa tega ni vedel in verjeti ni hotel. Po cel teden v hlevu! Aa! . . . Toda njegovi — to je Andrejevi — konji! Milka, Turko, Šandor, Abogres! Kdo je imel take konje? Kadar je napregel, šlo je kot . . . Ilija! . . .

Da, šlo je, šlo je . . . hitro, prehitro!

Strmi, kameniti poti, razjedene tokave, mokre ilovnate rebri, spolzke — jeden korak naprej, pol nazaj — in ti gaziš po njih upehan, izmučen; kaplje vročega, smrdljivega znoja ti lijó po licu, silijo v oči, a ti jih ne utegneš otreti, saj nosiš težko breme na hrbtu, in da je odložiš, kdo ti pomore, zopet zadeti je? Greš, greš . . . padeš, vstajaš, zaideš, iščeš poti po gošči, med trnjem, grmovjem, tavaš po temini, blatu . . . To je pot do sreče.

A v nesrečo se vozimo. Ej, kraguljčki cingljajo „cin — cin — cin“ po beli, zasneženi cesti . . . od dirjajočih konj se vali oblak sopara, ti pa sediš v lahnih saneh, zaviti v velik, gorak kožuh in gledaš okrog: vse — kot s sladkorjem posipano: širna polja, mračni lesovi . . . Po bliskovo drčé sani mimo samotnih, tihih dvorcev, zdé se ti kot speči starci, ogrnjeni s hermelinovimi kožuhi . . . preko molčecih polj, čez bobneče mostove . . . naprej, naprej . . . v gozd . . . Od desne, od leve visé nad cesto težke veje; sedaj pa sedaj se dotakneš katera z bičem — a prepozno je — sneg je padel dva, tri metre za sanmi na pot . . . A včasih spusti katera na-te svojega hladnega blagoslova in ti nastaviš zanalašč vrat, da ti pade nanj malo mrzlega snega in ti poteče

preko ramen na hrbet ledena strujica . . . ah! . . . ti pa se stresneš, stisneš še tesneje v kožuh, počiš dvakrat, trikrat z bičem in oddirjaš dalje . . . Smrtna tišina okoli, pretrgava jo samo prhanje konj in harmonično cingljanje kraguljčkov . . . Kako tiho, tiho — kakor bi se bale, da ne vzdramijo narave iz trdnega spanja, naletavajo snežinke na stari sneg . . . Videti je, kot bi sedale tu, v bližini na tla, a tam, malo dalje, vstajale proti nebu . . . In tebe prevlada sèn. Niti ne opaziš ne, kako se nabira na tvojih ramah, na prsih, na kolenih sneg; kako se trdi v mrzlo skorjo . . . konji so zagazili v debel sneg, — veter ga je moral toliko sem nanesti — obstali so, ne morejo naprej . . . Tebi je tako težko, tesno; udi, kot da so okameneli, ali ne okameneli, oni živé, a okoli njih je nekaj mrzlega, trdega, nepregibnega . . . kot da si zakopan do vratu v zemljo . . . Poskušaj se gibati — zaman. A sedaj! Kaj je bilo to? Glasen, pretresljiv vrišč . . . To so konji! . . . proti tebi se splazijo črne zveri s svetlimi očmi, z blestečimi, ostrimi zobmi . . . Oče naš, kateri si v nebesih . . . Češčena . . . usmili se nas . . .

Pa kako je bilo vse to? Je-li resnica? So-li sanje, žive, mučne? Tožbe, one dolgotrajne tožbe . . . Najprej za njivo s starim Madroničem. O ti prekanjeni goljuf, grdi, sivi goljuf! Tudi ti si propal, tudi ti! Kdor je imel s tabo opraviti, proklinjal te je . . . In kje so sedaj tvoja posestva, tvoje hiše? V leseni živiš in noga te boli, a nikogar nimaš, da bi ti stregel . . . In zopet tožba! Za pot mimo sadovnjaka. Kaj? Vstani iz groba, Ive Panijan in odloči: Čegava je pot med mojim in Petra, soseda mojega, sadovnjakom? On trdi, da je njegova. Ali nisem kupil najprej jaz pol vrta in poti ž njim vred?

In predenj stopi Panijan, bled, visok in koščen, kot je bil, v bragešah, v opankah, opasan z novim, rudečim pasom v tri predale. Prek rame mu visi pisana torba, kot da se vrača s semnja. A na čelu mu zeva rana, široka, globoka . . . okoli nje črna, strjena kri. Ubili so ga pijani Hrvatje, ko

se je vračal iz Črnomlja, tudi pijan. Redko si pil, Panijan, redko; delal si kot živina; trde, debele žulje si lahko pokazal Gospodu Bogu, ako te je vprašal, kako si uporabil svoj čas. A kadar si zdivjal, bil si zlodej. In zakaj si zdivjal! Jedna beseda, jeden pogled — to se pravi — kadar si bil natak-njen, in ti si jel premetavati stole, razbijati sklede, metati žlice po vseh kotih, v šipe . . . Potem pa si šel in si pil, razgrajal, zabavljaj in pretil vsakemu — in naposled si izkupil. Pa kaj to!

„Povej ti, Panijan, čegava je pot med mojim in Petra, soseda mojega, sadovnjakom? Ali še pomniš? Pri Strniču sva sedela, za okroglo mizo v kotu in z nama je bil kovač Miha, ko sva se pogodila — za vrt in za pot.“

„Samo za vrt, samo za vrt, Andrej! Poti nisem prodal niti tebi niti Petru — pot je še sedaj moja!“

„Lažeš, Panijan, lažeš! Uh, ali te ni sram? Na onem svetu si že, pa še tako lažeš! Pomisli malo! . . . Pa čemu ti bo sedaj pot, saj je ne rabiš več. In ko si umrl, ti je hiša pogorela, tvoja žena pa berači okoli . . . Čemu ti bo torej pot? — Sin pa je v Ameriki, kje-li — o njem ni glasú. Govori se različno.“

Panijanova rana se je razširila — oj, to je moralo boleti! — sveža, rudeča kri se je pocedila iz nje . . . On sam pa je izginil.

Lažeš, lažeš, Panijan! Kakor si dolg in širok! In dolg si, dolg, čeprav ne širok. Tudi pot je moja, tudi pot je moja . . . A sodišče je odločilo za Petra . . . A jaz se ne dam tako hitro ugnati! . . . In padala je pred-me, sklepalala bele roke, mehke roke: „Pusti, odjenjaj!“ . . . A kaj vé ženska za naše račune! In plakala je . . . A vsaka njena solza je kanila kot kaplja razbeljenega svinca na moje srce — tako težkó . . . Zadušiti me je hotela, ko se je vila pred mano. „Molči, molči“ . . . o nesrečna roka moja! . . . Utihnila je in od tedaj molči, a jaz bi rajši, da bi mi ugovarjala — a ne . . .

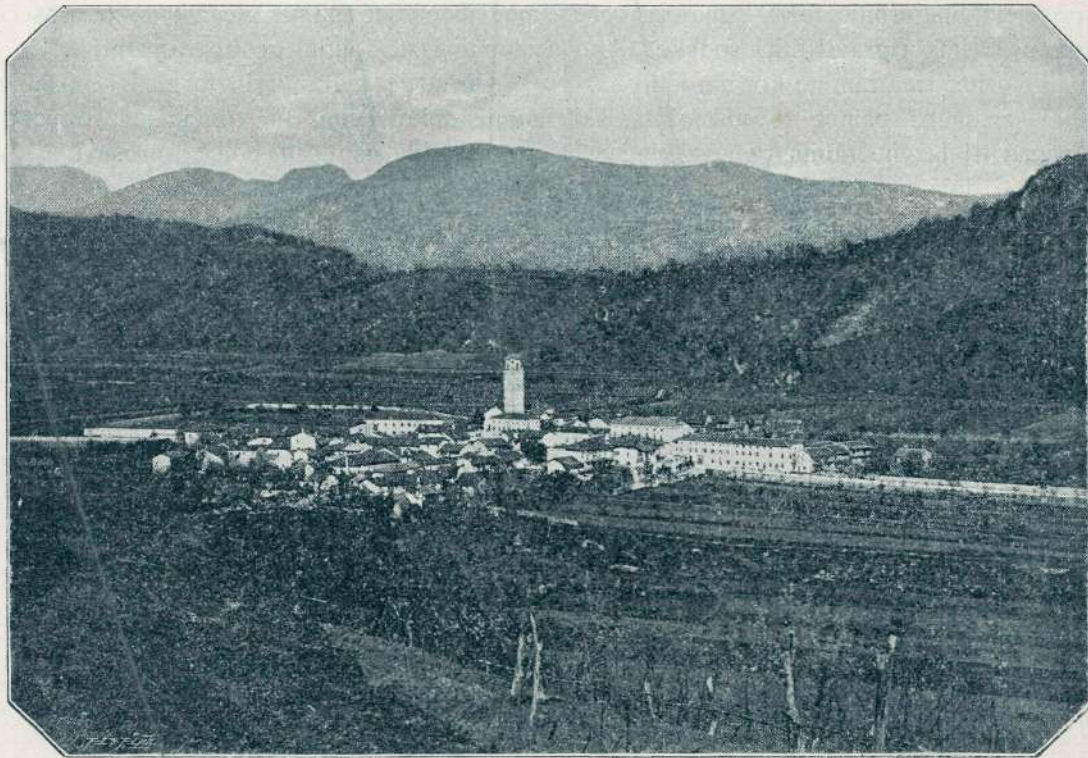
Pa kaj mi bodo po letu sani! Sedaj se vozi župan v njih, ako se ni že zvrnil . . .

Po zimi je izginil iz hleva konj, no in kaj naj počnem z vozom brez konja? . . . Pravice hočem, pravice! A kaj je vsem skupaj za pravico, ha, ha!

Poznam vas, poznam vas! Vse, vse! Tudi tebe, France! Pozabil si, kako si se tolikrat grel pri nas, dokler si bil še majhen; doma je bilo temno, mrzlo, vlažno in veden prepir. In jedel si z nami, večerjal — po zimi smo ti natočili često po skledico čaja . . . a ti

si pozabil, in sedaj se mi rogaš z drugimi vred. „Lakomnik!“ šepetate med sabo, kadar grem mimo . . . Jaz lakomnik! Pravice hočem, samo pravice!

Pa blaga ne dobim več na vero. Izgubljen kredit! Plačaj prej, kar si dolžan! Prav, prav! Vsakemu svoje! Niti toliko vašega nečem (dotaknil se je z nohtom zoba) — niti toliko! Ne bojte se, nikomur ne odnesem ničesar . . . Šla je hiša . . . Ne bojte se, ne

Šempeter Slovenov na Laškem. (Gornji severni del.)

Fot. Malignani.

bojte — kaj naj delam v Ameriki? Nate! Koliko sem dolžan tebi? . . . Prav. Tu imaš. In tebi? . . . Evo! Da ne boš rekel! . . .

Sedaj šele grem . . . Par sto imam še, s tem grem v Ljubljano, tam pričnem trgovinico, branjarjico odprem in žganje bom točil. In otroci bodo hodili v šolo. Starejši gre tako v osmo, a potem v lemenat . . . in potem nam bo vsem dobro. Tako sem mislil — a on ne. Mimica pojde v tretji razred . . . bistra glavica . . . ona bo učiteljica . . . tudi ona nam bo pomagala, kako pa . . . No, in Ivan se

„Dom in svet“ 1898, šte. 3.

tudi kmalu izučil za mizarja . . . In našel sem jo, beznico, da točim žganje, pa še svojega ne, na gospodarjev račun . . . A kaj, — mora že tako biti. Ej otroci — kaj vendar mislite? Šola kar požira! Sedaj knjige, sedaj zvezek, svinčnik . . . Odkod naj jemljem? Pa naj bo! Zadnji krajcar dam za vas, saj ste moji otroci in — saj mi povrnete, ko pridete do kruha . . . Nameril sem se tudi na branjarjico. No in trgovina gre, po malem sicer, a izhajamo, živimo. Še koncesijo bi skoro dobil, skoro.

A kaj je bilo tebe treba, židovski agent? Saj sem imel žganja, ravnokar sem ga bil kupil. A on ponuja, govori sladko, tapljá me po rami, smehlja se in blebeče: „Ali saj vam ni treba plačati sedaj, gospod; saj plačate, kadar hočete.“ In pregovoril me je, pregovoril me je . . . In premotila me je ta prijaznost — prodajal sem počasu, a na plačevanje nisem mislil . . . Pa da je samo to! A potem ono pismo! „Sedaj pripravljám pošiljatve za jesen. Tudi za vaše blagorodje — prokletó blagorodje to! — tudi za vaše blagorodje sem pripravil štiri sodčke. Ako ne odgovorite, smatram to kot naročilo . . .“ Kako je znam na pamet, to pismo! . . . Kaj me brigaš ti! Jaz ne rabim tvojega blaga, a kar sem ti dolžan, poplačám ti — rajši se zadolžim drugje, samo da se iznebim tebe . . . In vrgel sem pismo med druge papirje. Pa pridejo sodci —: ali sem jih naročil? Kdaj? Ne prejmem jih, nikdar! . . . Tožba . . . Izgubil . . . Od kod plačati? . . . Zapečatijo štacuno, poberó ti, kar imaš kaj vrednega . . .

Tako, tako! In sedaj sedim tu in pretakam žganje skozi star klobuk! Izvrsten posel! Kako to curljá, kako zveni — človeku v dušo . . . Če bi tako-le sedel, pušil pipo tobaka — é, ničvrednica, kaj se pa kujaš! — aha — prazna! — sedel, sedel in vlival v klobuk vodo, a izpod njega bi teklo najboljše žganje, magari tenko kakor nitka . . . Najboljše žganje! Recimo tako, kot je pijó

po kavarnah, ali pa še malo boljše . . . Kupica bi veljala kakih 20 novčičev, no, in cel dan bi se nateklo tudi kakih 20 kupic — to bi torej bilo, to bi bilo . . . Potem bi si človek opomogel, poplačal vse upnike in še samemu bi nekaj ostalo . . . No da, pa kaj ne bi Bog lahko tako naredil? Njega bi to nič ne veljalo, meni bi pa le pomagal . . . A on neče! Bog ve, zakaj neče! . . .

„Ate, jaz sem lačna!“ in njegovih kolen so se oklenile drobne, nežne ročice in dvoje modrih očesec ga je gledalo tako proseeče, zaupno izza dolgih, gostih trepalnic.

On se je vzdramil in jo gledal z izbuljenimi, topimi očmi. In vnovič je zatrepetala na rubinjih ustnicah boječa prošnja: „Ate, kruha! Tako sem lačna!“

„Ej, lačna! Kako moreš biti lačna! Sem-li jaz lačen? Pojdi k mami!“

„Mama je zadremala.“

„A jaz nimam kruha. Ni v omari nič?“

„Nič.“

„Jaz ga tudi nimam.“

„A imaš krajcar!“

„A rabim — za tobak! Pa čakaj! Na — pij!“

Sam se je začudil in prestrašil: to je bilo prvič, da ji je ponudil žganja. A sedaj je zdrknila beseda „pij“ raz njegove ustnice kakor jetnik iz ječe, v katero je bil obsojen za vse svoje žive dni. A sedaj je prost — in sedaj naj kdo poskusi, spraviti ga nazaj. Ha! . . .

Prijateljstvo.

Kdor ti prijateljstvo ponudi,
Prijateljstvo mu vrni,
In nikdar se ob uri hudi
Od njega ne obrni!

Četudi čuješ o slabosti
Njegovi prej neznani,
Ti v večji mu kreposti
Prijateljstvo ohrani!

V duhá teminah nočnih
Da nam kedo razdmè jih,
Tolažbe iščemo pri močnih,
A nikdar pri slabejih.

Anton Medved.